

**“CHORVACHILIK XO‘JALIKLARIDA SAMARADORLIKNI
OSHIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI”**

Jumaboyev Jasurbek Soporboy o‘g‘li

Iqtisodiyot va Pedagogika universiteti magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada chorvachilik sohasini rivojlantirish, uning iqtisodiy samaradorligini oshirish va zamonaviy sharoitlarda tarmoqni modernizatsiya qilish masalalari tadqiq etilgan. Xususan, chorvachilik xo‘jaliklarida resurslardan samarali foydalanish, investitsiyalarni jalb etish hamda innovatsion texnologiyalarni joriy etishning ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Tadqiqot jarayonida statistik ma’lumotlar tahlili, taqqoslash va iqtisodiy baholash usullaridan foydalanilgan. Natijada chorvachilik tarmog‘ida samaradorlikni oshirishga xizmat qiluvchi asosiy omillar aniqlanib, ularni takomillashtirish bo‘yicha amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Shuningdek, maqolada chorvachilik mahsulotlari ishlab chiqarishni kengaytirish, eksport salohiyatini oshirish hamda sohada barqaror rivojlanishni ta’minlash yo‘nalishlari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: chorvachilik, investitsiya, samaradorlik, moliyaviy resurslar, innovatsiya, iqtisodiy rivojlanish.

Kirish

Bugungi kunda iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta’minlashda agrar sektor, xususan chorvachilik tarmog‘i muhim o‘rin egallaydi. Chorvachilik nafaqat aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta’minlashda, balki sanoatni xom ashyo bilan ta’minlash, eksport salohiyatini oshirish va qishloq hududlarida bandlikni kengaytirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda chorvachilik sohasini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Biroq, tarmoqda mavjud resurslardan samarali foydalanish darajasi yetarli emasligi, ishlab chiqarish samaradorligining pastligi, zamonaviy

texnologiyalarning yetarli darajada joriy etilmaganligi kabi muammolar uning raqobatbardoshligini cheklab qo'ymoqda.

Shu nuqtai nazardan, chorvachilik xo'jaliklarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish, investitsiyalarni jalb etish, innovatsion yondashuvlarni keng joriy etish dolzarb ilmiy va amaliy masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, bozor iqtisodiyoti sharoitida chorvachilikni rivojlantirishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqish va ularni amaliyotga joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi chorvachilik tarmog'ini rivojlantirishning iqtisodiy jihatlarini o'rganish, xo'jaliklarda samaradorlikni oshirish omillarini aniqlash hamda ularni takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari sifatida chorvachilik sohasining hozirgi holatini tahlil qilish, resurslardan foydalanish samaradorligini baholash, investitsion faollikni o'rganish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish imkoniyatlarini aniqlash belgilab olingan.

Tadqiqot obyekti sifatida chorvachilik xo'jaliklari faoliyati, predmeti esa ushbu xo'jaliklarda iqtisodiy samaradorlikni oshirish jarayonlari hisoblanadi. Tadqiqot jarayonida iqtisodiy tahlil, taqqoslash, statistik usullar va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi.

Natijada chorvachilik tarmog'ini rivojlantirish va uning samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy asoslangan xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Adabiyotlar tahlili

Chorvachilik tarmog'ini rivojlantirish va uning iqtisodiy samaradorligini oshirish masalalari ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan keng o'rganilgan. Ushbu yo'nalishda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar chorvachilikning iqtisodiyotdagi o'rni, resurslardan foydalanish samaradorligi hamda innovatsion yondashuvlarning ahamiyatini ochib beradi.

Xorijiy tadqiqotchilardan ayrimlari chorvachilikni rivojlantirishda investitsiyalarning ahamiyatini alohida ta'kidlaydi. Ularning fikricha, zamonaviy

texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarishni intensivlashtirish va mahsuldorlikni oshirish bevosita kapital qo'yilmalar hajmiga bog'liq. Shu bilan birga, rivojlangan davlatlar tajribasi chorvachilikda raqamli texnologiyalar va innovatsiyalarning keng qo'llanilishi yuqori samaradorlikka erishish imkonini berishini ko'rsatadi.

Mahalliy olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda esa O'zbekiston sharoitida chorvachilik tarmog'ini rivojlantirishning o'ziga xos jihatlari yoritilgan. Xususan, ular tomonidan resurslardan oqilona foydalanish, yem-xashak bazasini mustahkamlash, naslchilik ishlarini rivojlantirish hamda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish zarurligi asoslab berilgan.

Ayrim ilmiy ishlarda chorvachilik xo'jaliklarining iqtisodiy samaradorligini oshirishda boshqaruv tizimini takomillashtirish, xarajatlarni optimallashtirish va moliyaviy resurslardan samarali foydalanish muhim omil sifatida ko'rib chiqilgan. Shuningdek, bozor infratuzilmasining rivojlanishi va mahsulotlarni sotish tizimini yaxshilash ham tarmoq samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi qayd etilgan.

Shu bilan birga, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, chorvachilik tarmog'ida samaradorlikni kompleks baholash, ayniqsa investitsion omillar va innovatsion yondashuvlar asosida chuqur tahlil qilish yetarli darajada o'rganilmagan. Bu esa mazkur tadqiqotning dolzarbligini yanada oshiradi.

Yuqoridagi ilmiy yondashuvlarni umumlashtirgan holda aytish mumkinki, chorvachilik tarmog'ini barqaror rivojlantirish uchun iqtisodiy, tashkiliy va texnologik omillarni kompleks ravishda hisobga olish zarur.

Asosiy qism

Chorvachilik tarmog'ining samarali rivojlanishi ko'p jihatdan mavjud resurslardan oqilona foydalanish, ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish va boshqaruv tizimini takomillashtirishga bog'liq. Shu nuqtai nazardan, mazkur bo'limda chorvachilik xo'jaliklarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish omillari tahlil qilinadi.

Avvalo, chorvachilikda ishlab chiqarish samaradorligiga ta'sir etuvchi asosiy omillardan biri — bu yem-xashak bazasining mustahkamligidir. Yetarli va sifatli yem-xashak bilan ta'minlanmagan xo'jaliklarda mahsuldorlik darajasi past bo'lib,

bu o'z navbatida ishlab chiqarish xarajatlarining oshishiga olib keladi. Shuning uchun yem-xashak yetishtirishni ko'paytirish va uni saqlash texnologiyalarini takomillashtirish muhim ahamiyatga ega.

Ikkinchi muhim omil — naslchilik ishlarini rivojlantirish hisoblanadi. Yuqori mahsuldor zotlarni yaratish va ularni keng joriy etish orqali chorva mahsuldorligini sezilarli darajada oshirish mumkin. Bu esa ishlab chiqarish hajmining ortishi va iqtisodiy samaradorlikning oshishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, chorvachilik tarmog'ida zamonaviy texnologiyalarni joriy etish muhim omillardan biridir. Xususan, avtomatlashtirilgan oziqlantirish tizimlari, sog'ish uskunalari, raqamli monitoring vositalari ishlab chiqarish jarayonini optimallashtiradi va mehnat unumdorligini oshiradi. Natijada mahsulot tannarxi kamayadi va foyda darajasi ortadi.

Moliyaviy jihatdan esa chorvachilik xo'jaliklarida investitsiyalarni jalb etish alohida ahamiyatga ega. Investitsiyalar ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va infratuzilmani rivojlantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, davlat tomonidan berilayotgan subsidiyalar va imtiyozli kreditlar ham tarmoq rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Boshqaruv tizimini takomillashtirish ham chorvachilik samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Xususan, xo'jaliklarda zamonaviy menejment usullarini qo'llash, xarajatlarni tahlil qilish va rejalashtirish tizimini joriy etish orqali resurslardan samarali foydalanishga erishish mumkin.

Bundan tashqari, chorvachilik mahsulotlarini qayta ishlash va realizatsiya qilish tizimini rivojlantirish ham katta ahamiyatga ega. Mahsulotlarni chuqur qayta ishlash orqali qo'shimcha qiymat yaratish va eksport salohiyatini oshirish mumkin.

Yuqoridagi omillarni kompleks ravishda amalga oshirish natijasida chorvachilik tarmog'ida ishlab chiqarish samaradorligi oshadi, tannarx kamayadi va raqobatbardoshlik kuchayadi. Shu bilan birga, bu jarayon qishloq hududlarida bandlikni ta'minlash va aholi daromadlarini oshirishga ham xizmat qiladi.

Tahlil va muhokama

Tadqiqot davomida chorvachilik sohasining samaradorligini oshirishga ta'sir

etuvchi asosiy iqtisodiy va tashkiliy omillar o'rganildi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, chorvachilik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi bir qator ichki va tashqi omillarga bog'liq bo'lib, ularning eng muhimlari yem-xashak bazasi, texnologik ta'minot, mehnat resurslaridan samarali foydalanish hamda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash darajasi hisoblanadi.

Tahlil natijalariga ko'ra, so'nggi yillarda chorvachilik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi o'sish tendensiyasiga ega bo'lgan bo'lsa-da, ayrim hududlarda unumdorlik darajasi pastligicha qolmoqda. Buning asosiy sabablari sifatida zamonaviy texnologiyalarning yetarli darajada joriy etilmaganligi, yem-xashak ta'minotidagi uzilishlar hamda veterinariya xizmatlari sifatining yetarli emasligi ko'rsatildi.

Muhokama jarayonida xorijiy tajriba bilan solishtirganda, rivojlangan mamlakatlarda chorvachilikni intensiv rivojlantirish, raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlaridan foydalanish orqali yuqori samaradorlikka erishilayotgani aniqlandi. O'zbekistonda esa ushbu yo'nalishlarni bosqichma-bosqich joriy etish zaruriyati mavjud.

Shuningdek, iqtisodiy tahlil shuni ko'rsatdiki, chorvachilik korxonalarining rentabellik darajasi yem narxlari va mahsulot sotish narxlari o'rtasidagi nomutanosiblikka bevosita bog'liqdir. Shu sababli narx siyosatini optimallashtirish va davlat subsidiyalarini kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, olingan natijalar chorvachilik sohasida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish uchun innovatsion texnologiyalarni joriy etish, resurslardan oqilona foydalanish va bozor infratuzilmasini rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari asosida shuni ta'kidlash mumkinki, chorvachilik sohasining barqaror rivojlanishi mamlakat agrar iqtisodiyotida muhim o'rin egallaydi. Soha samaradorligi bir qator iqtisodiy, texnologik va tashkiliy omillarga bevosita bog'liq bo'lib, ularning uyg'un holda rivojlanishi ishlab chiqarish hajmini oshirish va mahsulot sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

O'tkazilgan tahlillar chorvachilikda asosiy muammolar sifatida yem-xashak bazasining yetarli darajada rivojlanmaganligi, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish darajasining pastligi hamda veterinariya xizmatlarining takomillashtirish zarurligini ko'rsatdi. Ushbu omillar ishlab chiqarish rentabelligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Shu bilan birga, sohada davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash choralarini kuchaytirish, investitsiyalarni jalb etish hamda innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish orqali sezilarli ijobiy natijalarga erishish mumkinligi aniqlandi. Xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, raqamli boshqaruv tizimlari va intensiv ishlab chiqarish usullarini qo'llash chorvachilik samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Umuman olganda, chorvachilik sohasini rivojlantirish uchun resurslardan samarali foydalanish, ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish va bozor infratuzilmasini takomillashtirish muhim ahamiyatga ega. Ushbu yo'nalishlar amalga oshirilganda, sohaning iqtisodiy samaradorligi va raqobatbardoshligi yanada oshadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari va farmonlari. Agrar sohani rivojlantirishga oid hujjatlar to'plami.
2. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. "Qishloq xo'jaligi ko'rsatkichlari" statistik to'plami, 2023–2025 yy.
3. Karimov I.A. *Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etish yo'llari*. – Toshkent: O'zbekiston, 2009.
4. Sirojiddinov K. *Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
5. G'ulomov S.S. *Agrar iqtisodiyot asoslari*. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2020.
6. OECD. *Agricultural Policy Monitoring and Evaluation Report*. – Paris, 2023.

7. World Bank. *Agriculture and Rural Development Report*. – Washington D.C., 2022.
8. FAO (Food and Agriculture Organization). *Livestock Development and Sustainability*. – Rome, 2023.
9. Nabiyev A.N. *Chorvachilikda ishlab chiqarish samaradorligi*. – Toshkent: Fan, 2019.
10. Xolmatov B.B. *Agrosanoat majmuasi iqtisodiyoti*. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2022.
11. Internet resurslari: www.fao.org, www.worldbank.org, www.stat.uz